

Rozhovory

22 INSPIRATIVNÍCH PŘÍBĚHŮ SPECIÁL MAGAZÍNU REPORTÉR

LÉTO 2023 129 Kč

ADAM MIŠÍK

Film Banger byl „game changer“ pro jeho hereckou i hudební kariéru

JIŘÍ SUCHÝ

Divadelní legenda stále pracuje, chce žít do sto šesti let.

NIKOLA MÁROVÁ

Primabalerína si splnila sen a tančí už jen pro radost

MICHAELA BAKALA

Po padesátce začíná studovat psychologii na americké univerzitě

NOBODYLISTEN

Známý dýdžej a producent vydal novou desku a prožívá šťastné období

SRDCAŘI

Dvaadvacet rozhovorů s lidmi, kteří žijí tím, co dělají, a své nadšení přenášejí na ostatní.

Osobnosti z řady oborů: hudba, sport, design, psychologie, genetika, architektura...

Vadí mi odbytý věci, říká **Tereza Černochová**, která letos pořádá koncerty pro tátu.

Komenský byl génius.

A taky fešák,

co psal bestsellery

Nemohl žít ve vlastní zemi, protože nebyl katolík. Svůj dlouhý život prožil na cestách po Evropě. Reformoval školství v Anglii či Švédsku, a dokonce dostal nabídku stát se rektorem na Harvardu. „Jan Amos Komenský také šířil myšlenku, že by národy měly žít v míru a lidé ve svobodě vyznání,“ říká ředitelka Národního pedagogického muzea a knihovny J. A. Komenského **Markéta Pánková**. Zajímavostí je, že v Amsterdamu, kde žil na sklonku života, měl za souseda Rembrandta.

text Barbora Postránecká • foto Tomáš Binter

Všimla jsem si, že pocházíte ze stejného kraje jako Komenský.

Ano, vyrůstala jsem v Uherském Brodě. Předpokládá se, že právě tady se Komenský narodil.

Na Masarykově univerzitě jste studovala sociologii a historii.

Ovlivňuje vaše historické vnímání a bádání o Komenském to, že jste nejen historička, ale i socioložka? Myslím, že ano. Vždycky mě zajímalo, kdo měl na Komenského vliv, nebo jsem si kladla otázku, proč třeba vytvořil mapu Moravy – to vám ve škole často neřeknou. Dozvíte se fakta, ale ne souvislosti. Proto jsem za pandemie napsala knihu s názvem Jan Amos Komenský v kostce, kde se tyto souvislosti snažím popsát.

A proč vytvořil tu mapu?

On se jako exulant vždycky toužil vrátit do svého rodného kraje. Jenže rakouští Habsburci tu povolili jen jedno náboženství – katolictví.

Po vydání Obnoveného zřízení zemského v roce 1627 museli všichni nekatolíci buď konvertovat, nebo odejít ze země. Komenský hledal možnosti, jak vytvořit novou koalici proti Habsburkům, a tuto velmi podrobnou mapu vydal proto, aby se cizí vojska v zemi lépe orientovala. Vlastně se celý svůj život snažil spojit s nekatolíky, především s protestanty, aby se mohl vrátit do své vlasti. Byl taky posledním biskupem Jednoty bratrské a do konce svého života se snažil pro Jednotu získávat peníze.

NABÍDKA Z HARVARDU

Ve známost vešel zejména jako učitel národů, zakladatel moderní pedagogiky. Co revolučního mu tehdy došlo?

Už jako mladý učitel pochopil, že není ku prospěchu, pokud se děti memorují učivo nazpaměť bez znalosti věci, a ještě navíc jen v latinském jazyce. Zároveň bylo tehdy vzdělání jen pro vybrané.

On naopak začal říkat, že se musí vzdělávat chlapci i děvčata, chudí i bohatí. Učit se podle něho mělo vždy od jednoduchého ke složitějšímu, od praktického k obecnému. Chtěl vzdělání proměnit ve hru a potěšení. Taky zdůrazňoval, že záleží na tom, v jakém věku se co učíte. Intenzivně se věnoval i otázce, jak se mají vzdělávat učitelé. Byl vůbec prvním, kdo napsal ucelené dílo na toto téma.

V čem viděl zásadní přínos vzdělání přístupného a srozumitelného pro všechny?

Vzdělanost byla podle něho základní prostředek pro získání svobody. Říkal, že pokud se máš stát člověkem, musíš být vzděláván. Anebo se na to lze dívat naopak, což je aktuální i dnes: člověk, který není vzdělaný, není kreativní, nemá vlastní názor, může být ovlivňován zleva zprava.

Už jste zmínila, že nebyl teoretik, nýbrž praktik. Sám učil.

Učil v Přerově a ve Fulneku na bratrské škole a pak v polském Lešně, kde získal významný post na místním gymnáziu. Dnes by se dalo říct, že jeho knihy jako *Orbis pictus* nebo *Dveře jazyků* otevřené byly v té době skutečnými bestsellery. Dokonce i jezuité z nich učili, byť by neměli.

Jak už jste řekla, byl prvním, kdo o tom, jak vzdělávat, uceleně psal. Etabloval se tím a proslavil v Evropě a dostával nabídky, aby reformoval školství v Anglii či Švédsku.

Přesně tak. Učenci a politici tehdejší Evropy v něm viděli vhodného reformátora evropské vzdělanosti. Ale on chtěl vedle učebnic dělat ještě něco jiného. Zejména hledal odpovědi na to, jak zlepšit společnost, zamezit válkám a najít harmonii mezi lidmi, mezi národy. On byl vlastně předchůdcem myšlenky, která se později zhmotnila v podobě OSN. Psal o tom, že by měl vzniknout spolek učených mužů, kteří by

řídili vzdělávání ve světě a hledali způsob, jak zajistit mír ve světě. Žil postupně v Polsku, Anglii, Švédsku, Sedmihradsku (dnešní Maďarsko) a pak znovu v Polsku a na závěr života v Nizozemsku. Podle mne, kdyby nemusel takhle cestovat po Evropě, dokázal by ještě mnohem více.

Možná to kočování bylo jeho hlavní motor. Celý život si přál vrátit se domů, což se mu nepoštěstilo...

... a vřady si vybíral protestantské země, protože doufal, že se mu podaří vymyslet, kdo by Habsburky porazil. To bylo pro něj nejdůležitější poslání, a proto odmítl i pozvání na americkou Harvardovu univerzitu v Cambridge (založená v roce 1636), kde se mohl stát rektorem. Zvali ho taky do Francie.

Nebyl on tak trochu workoholik?

To určitě byl. Napsal okolo 250 děl většího či menšího rozsahu. Hlavně ale byl, alespoň podle mne, génius.

Když jsem si pročítala jeho životopis, říkala jsem si, že musel mít velmi náročný život – žít postupně v různých zemích, stěhovat se, zvykat si na nová místa...

On to měl od začátku svého života těžké. V Uherském Brodě přišel o rodiče. Už jako malý viděl, jaké to je, když vojska plení a rabují. První žena mu zemřela, jeho dva synové taky. Pak se musel skrývat v době pronásledování nekatolíků, prodal majetek, nemohl učit... V době skrývání v Brandýse nad Orlicí napsal v roce 1623 nádherné dílo *Labyrint světa a ráj srdce*. Je to kniha, která se nejvíce překládá do cizích jazyků. A pak musel odjet do zahraničí. Druhá žena Dorota mu také zemřela, když se stěhovali zpět do Polska.

SOUSED REMBRANDT

Poslední roky svého života strávil v Amsterdamu, kam se přestěhoval potom, co vyhořel jeho dům v Lešně a on přišel o veškeré své rukopisy.

MARKÉTA PÁNKOVÁ

Maturovala na Gymnáziu J. A. Komenského v Uherském Brodě, následně studovala historii a sociologii na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity, kde v roce 1981 získala doktorát z filozofie. Vědeckou kariéru zahájila v Muzeu J. A. Komenského v Uherském Brodě. Ředitelkou Národního pedagogického muzea a knihovny J. A. Komenského v Praze se stala v roce 2005. Je autorkou řady komeniologických výstav a projektů. Mezi její významné počiny patří koordinace aktivit k oslavám 400. a 430. výročí narození J. A. Komenského. Mimo jiné napsala knihu Jan Amos Komenský v kostce a také Jan Amos Komenský v českém a světovém výtvarném umění.

Po zničení lešenského domova přijal pozvání šlechtice Vavřince de Geera do Amsterdamu. Dodnes tu stojí dům, v němž žil a tvořil. Když se mě dneska někdo ptá, co si o Komenském myslím, vždycky říkám, že měl obrovskou odvalu jít dál.

Jaký byl závěr jeho života?

Myslím, že se mu v Amsterdamu dařilo dobře. Mimo jiné dokončil zásadní filozofické dílo Obecnou poradu o nápravě věcí lidských, jeho rukopis se nemohl dlouho najít. Až v roce 1935 se dílo našlo v knihovně sirotčince v německém Halle. Vydával znovu své didaktické a vědecké práce, které měly velký úspěch. Komenský se těšil velké popularitě, komunikoval s řadou učenců. Na konci svého života musel bohužel vynaložit velké úsilí na obhajobu revelací (proroctví), které vydal knižně. Také zápasil s nemocemi...

Dožil se ale nakonec vysokého věku. Bylo mu 78 let, když zemřel.

Musel mít silný kořínek. A taky to musel být hezký člověk. Byl výraznou osobností, kterou výtvarníci ztvárňovali jak v českých zemích, tak v zahraničí.

Je pravda, že Komenského namaloval i Rembrandt?

Češi chtějí věřit, že je to pravda. Lidé mají rádi příběhy. Když uvážíme, že v té době byli oba uznávané osobnosti – a také žili ve stejné ulici v Amsterdamu, museli se znát.

Důkaz, že na obraze je skutečně Komenský, ale chybí.

Neví se to, protože Rembrandt ten obraz pojmenoval Portrét starého muže. Ale jelikož víme, jak Komenský vypadal, usuzuje se, že to je on. V roce 1642, když žil Komenský ještě v Anglii, namaloval Václav Hollar jeho kresbu jako podklad pro rytinu George Glovera. A ještě krásnější obraz Komenského pochází od Juriaena Ovense, to je známá olejomalba. Petrohradská historička umění Natalyja Zolotuchinová dokonce tvrdí, že právě Komenský byl předlohou starého muže ke slavnému Rembrandtově obrazu Návrat ztraceného syna. On měl opravdu ušlechtilý obličej, moudré oči, výrazné lícní kosti.

KOMENSKÉHO PRSTEN

Slyšela jsem taky o diamantovém prstenu, který vlastní potomci Komenského.

Tento platinový prsten daroval Jan Amos dceři Alžbětě při svatbě s Petrem Figulem v roce 1649. Prsten se v rodině dědil z generace na generaci. Jiří Viktor Figulus byl pak posledním přímým mužským potomkem Komenského se jménem Figulus. A on měl jen jednu dceru, Gertu, která si později vzala Ferdinanda Kallika. Prsten je tedy v rodině Kalliků.

To je ta líně, která dnes žije v Americe?

Ano. Každopádně Gertin otec, Jiří Viktor Figulus, žil v Jižní Africe,

a když pak vznikla v roce 1918 Československá republika, přijel i s dcerou Gertou zpět do vlasti, kam byli pozváni. Všichni byli pyšní, že mohou přivítat potomky Komenského. Československý stát je finančně podporoval, Gerta tady začala studovat. A oni se zavázali, že ten prsten zůstane v Československu.

To se ale nestalo.

Nestalo. Odvezli si ho v roce 1947 do Ameriky, kam odjeli před nastávající totalitou. Když jsem se s Gertiným potomkem, Janem F. Kallikem, setkala poprvé, což bylo v roce 2007 tady v té kanceláři, kde teď sedíme, tak mi ten prsten ukazoval. Nosil ho na malíčku. Jenže já si prsten tehdy nevyfotila. V roce 2019 jsme se setkali znovu, to už bylo v Americe, kde jsem se členy rodiny Kallika dělala rozhovory. Tam už mi prsten neukázali. Bohužel neexistuje ani žádná kvalitní fotografie prstenu, jen kresba z padesátých let minulého století.